

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ประวัติวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (2543:3) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลกว่า “The Marble Temple” เพราะพระอุโบสถ พระระเบียง ประดับด้วยหินอ่อนจากแหล่งที่ดีที่สุด ประเทศอิตาลี ประกอบกับเป็นวัดที่มีความวิจิตรงดงามด้วยศิลปะสถาปัตยกรรมโบราณ จึงมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศสนใจเข้าชมจำนวนมากทุกวัน

ประวัติเดิม วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม(2543:6) วัดเบญจมบพิตร เดิมเป็นวัดโบราณมีชื่อว่า “วัดแหลม” หรือ “วัดไทรทอง” ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด จนถึงปี พ.ศ. 2369 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จึงปรากฏชื่อขึ้นในประวัติศาสตร์ เมื่อเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองนครเวียงจันทน์ ประเทศราชของไทย ได้ก่อการกบฏยกทัพมาตีไทย

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ (พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับเจ้าจอมศิลา ต้นราชสกุล พนมวัน) เป็นผู้บัญชาการกองทัพในส่วนการรักษาพระนคร โดยตั้งกองทัพบัญชาการอยู่ในบริเวณ “วัดแหลม” หรือ “วัดไทรทอง” นี้

เมื่อเสร็จสิ้นการปราบกบฏแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์พร้อมด้วยพระเชษฐภคินี และพระกนิษฐภคินี ร่วมเจ้าจอมมารดาอีก 4 พระองค์ ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2370 แล้วทรงสร้างพระเจดีย์ราย 5 องค์ ด้านหน้าวัดเป็นอนุสรณ์

ถึงสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดเบญจมบพิตร” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นวัดของเจ้านาย 5 พระองค์

ชั้นและตำบลที่ตั้งวัด ประวัติวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม(2543:3) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามนี้เป็นวัดชั้นเอก ราชวรวิหาร พระอารามหลวง ตั้งอยู่ริมถนนนครปฐม (ถนนชุกเก๋า) และคลองเปรมประชากร ฝั่งตะวันตก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

เขตต์(เขต)ของวัด ประวัตินักเบญจกมลพิตรคฤตวันนาราม (2543:3) เขตต์ของวัดนี้ทิศตะวันออก วัดแต่กำแพงด้านเหนือไปจดคลองคูด้านใต้ยาว 5 เส้น 10 วา ทิศตะวันตก วัดแต่กำแพงด้านเหนือไปจดคูด้านใต้ยาว 5 เส้น 10 วา เท่ากัน ทิศเหนือ วัดแต่กำแพงด้านตะวันออกไปจดด้านตะวันตก กว้าง 4 เส้น 19 วา ทิศใต้วัดแต่กำแพงด้านตะวันออกไปจดกำแพงด้านตะวันตก กว้าง 4 เส้น 13 วา 1 กีบ คิดเป็น ตารางวาได้ 10,566 ตารางวา 11 ตารางศอก

เริ่มสถาปนา วัดเบญจกมลพิตรคฤตวันนาราม (2543:7-11) ในปีพุทธศักราช 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะทรงสร้างพระราชอุทยาน เป็นที่ประทับแรมสำราญพระราชอิริยาบถในวัดสุทัศน์ฯ จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อบริเวณด้านทิศเหนือของพระบรมมหาราชวัง ระหว่างคลองสามเสนกับคลองผดุงกรุงเกษม ซึ่งเป็นที่สวนและทุ่งนา ตามราคาจากรายฎร พระราชทานนามว่า “สวนดุสิต”

ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2441 โปรดเกล้าฯ ให้เริ่มลงมือตัดไม้ ปรับพื้นที่เพื่อสร้างสวนดุสิต และทำการสืบมาจนวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2442 จึงเสด็จเถลิงพลับพลาเป็นครั้งแรก

การสร้างสวนดุสิตได้ใช้พื้นที่ของวัดดุสิตหรือวัดดุสิตาราม ที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม มีภิกษุอยู่เพียง 1 รูป เป็นที่สร้างพลับพลา และที่สร้างวัดร้างอีกวัดหนึ่งตัดเป็นถนนภายในสวนดุสิตด้วย ประกอบกับมีวัดเบญจกมลพิตรที่ชำรุดทรุดโทรมอยู่ใกล้เขตพระราชฐานด้านทิศใต้ด้วย ซึ่งมีพระราชดำริที่จะทรงสถาปนาวัดขึ้นใหม่เพียงวัดเดียวให้วิจิตรงดงาม โดยมีพระราชประสงค์สำคัญคือ

1. เพื่อแสดงว่าพระองค์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก เมื่อทรงใช้วัดที่สร้างพระราชอุทยานก็ทรงทำ “ผาติกรรม” สร้างวัดขึ้นทดแทนตามประเพณี โดยสร้างเพียงวัดเดียว ให้วิจิตรงดงาม สมควรที่จะเป็นวัดอยู่ใกล้เขตพระราชฐาน

2. เพื่อเป็นที่แสดงแบบอย่างทางการช่างของสยามประเทศ โดยโปรดเกล้าฯ ให้ออกแบบก่อสร้างพระอุโบสถพร้อมพระระเบียง วิจิตรงดงามด้วยแบบอย่างศิลปะและสถาปัตยกรรมโบราณ

3. เป็นพิพิธภัณฑที่รวบรวมพระพุทธรูปโบราณสมัยต่างๆ ที่สร้างขึ้นทั้งในและต่างประเทศ แสดงให้ประชาชนเห็นเป็นแบบอย่างภายในพระระเบียง ชุ่มมุขหลังพระอุโบสถและชุ่มมุขด้านนอกพระระเบียง

4. เป็นที่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งทรงเรียกว่า “คอลเลจ” (College) เป็นการถือฤกษ์แก่คณะสงฆ์มหานิกาย

5. เป็นพระบรมราชานุญาตให้พระองค์ โดยเมื่อสถาปนาขึ้นแล้ว พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดเบญจมบพิตร” ซึ่งหมายถึงวัดของพระเจ้าแผ่นดินรัชกาลที่ 5 ก็ได้ทรงแสดงพระราชประสงค์ไว้ว่า เมื่อพระองค์สวรรคตและถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว ให้นำพระสรีรางคารไปบรรจุไว้ภายใต้รัตนบัลลังก์พระพุทธรูปชินราช ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีบรรจุพระสรีรางคารตามพระราชประสงค์

เมื่อเริ่มการสถาปนา โปรดเกล้าฯ ให้ปรับพื้นที่ก่อสร้างสังฆเสนาสน์สำหรับพระสงฆ์อยู่อาศัยได้ 33 รูป เท่ากับปีที่ทรง ครองราชย์ สมบัติโดยทรงมอบหมายให้เจ้าพระยา วรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา เมื่อครั้งเป็นเจ้าหมื่นเสมอใจราช) เป็นผู้รับผิดชอบโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถชั่วคราว เป็นอาคารไม้ หลังคามุงจาก เพื่อทำสังฆกรรมไปพลางก่อน

วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2442 ซึ่งเป็นวันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกในสวนดุสิตครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดเบญจมบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ที่วิสุทฐคามสีมา แก่สมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน) วัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งเป็นประธาน สมเด็จพระวันรัต อ่านประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ในที่ประชุมสงฆ์ ซึ่งปรากฏข้อความในประกาศพระบรมราชูปถัมภ์ตอนหนึ่งว่า “... ทรงพระราชทานนามว่า วัดเบญจมบพิตร แสดงลำดับรัชกาลในมหาจักรีบรมราชวงศ์

จึงถือได้ว่า วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2442 เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศสถาปนาวัดเบญจมบพิตรขึ้น

ในส่วนพระอุโบสถถาวร และพระระเบียง โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิรัชราชนัดดีวิวงศ์ (พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ดันราชสกุล จิตรพงศ์) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เป็นสถาปนิกเขียนแบบแปลนแผนผัง และเริ่มการก่อสร้างต่อไปพร้อมๆ กับการก่อสร้างเสนาสนะอื่นๆ

พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) ช่างก่อสร้างที่มีฝีมือที่สุดในขณะนั้น ได้ดำเนินก่อสร้างมาตามลำดับ จนวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคต การก่อสร้างสังฆเสนาสน์อื่นๆ ยังไม่แล้วเสร็จครบถ้วนตามแผนผังที่ทรงวางไว้ การประดับตกแต่งพระอุโบสถบางส่วน ยังไม่สมบูรณ์ตามพระราชประสงค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงทรงดำเนินการต่อมา โดยโปรดเกล้าฯ ให้ยก ซ่อฟ้าใบระกาทางหงส์ขึ้น และเมื่อหินอ่อนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ ตั้งชื่อจากประเทศอิตาลีแล้ว ก็โปรดเกล้าฯ ให้ประดับในส่วนที่ยังค้างอยู่จนเรียบร้อย กับให้ช่างกรม ศิลปากรเขียนผนังภายในพระอุโบสถด้วยสีน้ำมัน เป็นลายไทยเทพพนมพุ่มข้าวบิณฑ์ลีเลื่องบนพื้นขาว ดัง ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร และพระระเบียงที่ประดับตกแต่งแล้วจึงวิจิตรงดงามประยুক্তแบบด้วย ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยโบราณอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง

พระที่นั่งทรงผนวช

จิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งทรงผนวช(2543:5-13) ภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระที่นั่งทรงผนวชเป็น ภาพเขียนตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาวัด ซึ่งปรากฏหลักฐานใน ประกาศพระบรมราชโองการที่วัดและถวายเสนาสนะ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2443 ตอนหนึ่งว่า “... หลังตรีมุข มีซุ้มหน้าต่างเปิดทองประดับกระจก ผนัง ข้างในเขียนเป็นเรื่องเป็นพระราชพงสาวดารแผ่นดิน ปัตยุบัน (ปัจจุบัน) นี้ตลอดจนเวลาข้าพเจ้าอุปสมบทนั้น...” กล่าวได้ว่านอกจากจะทรงสถาปนาวัดเบญจมบพิตรแล้ว ยังทรงจารึกภาพเป็นพระราชพงสาวดารที่ส่วนใหญ่เป็นพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจของพระองค์ไว้ ด้วย

แต่เดิมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “พระที่นั่งทรงผนวช” ขึ้นที่ สวนดอกไม้ไม้ดัดกำแพงแก้วพระพุทธรณีเวศน์ สวนศิลาลัย ในพระบรมมหาราชวังเมื่อ พ.ศ. 2412 โดย หม่อม เจ้าประวิษ ชุมสาย “ต่อตัวอย่าง” เพื่อเป็นที่ประทับเมื่อพระองค์ทรงผนวชในปี พ.ศ. 2416 นับจากนั้นมาเป็น เวลาถึง 26 ปี เมื่อทรงสถาปนาวัดเบญจมบพิตรขึ้นในปี พ.ศ. 2442 ทรงเห็นว่าพระที่นั่งทรงผนวชของคันั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์อันใด ปล่อยไว้ก็มีแต่จะชำรุดทรุดโทรม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปปลูกไว้ที่วัดเบญจม บพิตร เป็นหมู่พระที่นั่งประกอบด้วยองค์พระที่นั่งทรงผนวชด้านทิศเหนือเป็นตรีมุข พระกุฎีด้านทิศใต้ กุฎี ด้านทิศตะวันตกและตะวันออกอีก 2 หลัง และหอเสวยกลางมีชานชาลาหินอ่อนรอบ เพื่อเป็นที่อยู่ของ พระเทพมุนี (สมเด็จพระวันรัต จำย ปุณณทัตต มหาเถระ) เจ้าอาวาสองค์ปฐม

ลักษณะของพระที่นั่งทรงผนวชเป็นอาคารทรงไทยตรีมุข 2 ชั้น ซ่อฟ้าใบระกาประดับกระจก มี บันไดขึ้นจากด้านใต้จากชานชาลา 1 ด้าน ด้านตะวันออกและด้านตะวันตกของมุขด้านเหนือ มีบันไดขึ้นจาก

ภายนอก 2 บันได โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าจันทร์ คารากร (พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทร์สุเทพ ในพระเจ้าอัยกาเธอ กรมหมื่นศรีสุเทพ) รับผิดชอบสร้างต่อเติมให้เป็นตริมุข

บานประตูหน้าต่างด้านนอกเขียนลายรดน้ำประกอบตรา “เครื่องราชอิสริยาภรณ์” ที่ทรงปรับปรุงขึ้นใหม่เป็น 5 สาย 5 ชั้น หลังจากที่ บารอน อัน โธนี เปตส์ ราชทูตพิเศษของ พระเจ้าฟรานส์โยเซฟ กษัตริย์แห่งออสเตรีย ได้เชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มาทูลเกล้าฯ ถวาย ด้านในเขียนภาพเทวดาถือดอกไม้ยืนเหนือคนแคระ ชุ่มประตูหน้าต่างปั้นปูน

หน้าบันทั้ง 3 ด้านเป็นลายประกอบตรา “พระเกี้ยว” ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ลงรักปิดทองประดับกระจก หมายถึงพระที่นั่งองค์นี้เคยเป็นที่ประทับเมื่อคราวพระองค์ทรงผนวช

ภายในพระที่นั่งทรงผนวช มีพระแท่นบรรทม พระบรมฉายาลักษณ์เมื่อทรงผนวช พระบรมรูปสลักหินอ่อน พระพุทธรูป พระเสลี่ยงน้อย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถวายไว้เพื่อเป็นธรรมเนียมแสดงธรรม และแสดงพระปาติโมกข์เป็นครั้งแรกในวัดเบญจมบพิตร เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2442 และเครื่องลายครามต่างๆ

จิตรกรรมฝาผนัง

จิตรกรรมฝาผนัง คือ ศิลปะการเขียนหรือวาดภาพที่ผนังซึ่งมีมาแต่โบราณ นิยมเขียนไว้เป็นพุทธบูชาตามผนัง โบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญ คูหาภายในองค์พระปรางค์ พระสถูปเจดีย์ ตลอดจนผนังถ้ำ นอกจากนี้ยังมีภาพจิตรกรรมที่เขียนลงในสมุดไทย เช่น สมุดไตรภูมิ และที่เขียนลงบนผ้าที่เรียกว่าภาพพระบฏอีกด้วย

ภาพจิตรกรรมเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าทางหลักวิชาการ และเป็นแบบอย่างทางศิลปะที่งดงามตามยุคสมัยแล้ว ยังเป็นหลักฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จารึกเรื่องราวอันเป็นความรู้ที่สะท้อนให้เห็นความเป็นไปทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ลัทธิศาสนา วัฒนธรรม และจารีตประเพณี อันมีมาแต่โบราณได้อย่างดีอีกด้วย

ในประเทศไทยได้มีการค้นพบภาพจิตรกรรมต่างๆ เท่าที่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เนื่องจากดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันนี้ ได้เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งเราเรียกว่า สมัยก่อนประวัติศาสตร์(เพราะเป็นสมัยที่ยังไม่มีการบันทึกเรื่องราวไว้เป็นลายลักษณ์

อักษร) โดยได้เขียนภาพไว้ตามภาชนะเครื่องปั้นดินเผา และตามผนังถ้ำที่ต้นอยู่อาศัย เป็นภาพประเภทลายเส้นสีเขียว เขียนเรื่องราวใกล้ตัวหรือลวดลายที่เรียบง่าย ถือเป็นยุคเริ่มแรกของจิตรกรรม

จิตรกรรมฝาผนังได้ผ่านยุคสมัยที่ยาวนาน จนถึงเมื่อพระพุทธศาสนาแพร่เข้ามาถึงเมืองไทย จิตรกรรมฝาผนังจึงได้เริ่มรูปแบบการเขียนภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นลำดับ มากระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ถือว่าเป็นสมัยที่จิตรกรรมฝาผนังได้วิวัฒนาการจนถึงขั้นสูงสุด ทั้งรูปแบบและอารมณ์ของภาพ ปรากฏภาพเขียนที่สำคัญ เช่น ภาพเขียนเทพชุมนุม ที่ผนังพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ภาพเขียนผนังในตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไสยาสน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมีงานจิตรกรรมบนสมุดข่อย สมุดภาพเรื่องไตรภูมิฉบับอยุธยา และภาพเขียนในสมุดพระมาลัย กลอนสวด เป็นต้น

เมื่อกรุงศรีอยุธยาล่มสลายแล้ว ผลงานจิตรกรรมผ่านไปที่กรุงธนบุรีจำนวนน้อย ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้มีการสร้างและปฏิสังขรณ์วัดขึ้นจำนวนมาก จิตรกรจึงมีโอกาสดำเนินงาน โดยจิตรกรที่สืบสายมาจากกรุงศรีอยุธยา งานจิตรกรรมต่างๆ จึงมีฝีมือโดดเด่น ปรากฏตามผนังพระอุโบสถ วิหาร พระที่นั่ง เช่น พระที่นั่งพุทธไสยาสน์ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดคูสิดาราม เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นจิตรกรรมฝาผนังแบบปราณีตนิยม เขียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ต่อมาถึงในสมัยรัชกาลที่ 4 จิตรกรรมฝาผนัง ได้เพิ่มรูปแบบการเขียนภาพอย่างตะวันตกเข้ามา คือการใช้ภาพที่มีปริมาตร แสง และเงาแบบเหมือนจริง โดยมีขรัวอินโข่งวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ เริ่มนำมาใช้ เช่น ที่ผนังพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร พระอุโบสถวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร พระอุโบสถวัดมหาสมณาราม (เขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น ถึงสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดสถาปนาวัดเบญจมบพิตรขึ้นในปี พ.ศ. 2442 จึงโปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพพงสาวดารหรือพระราชกรณียกิจของพระองค์ ตามแนวจิตรกรรมแบบตะวันตกไว้ ณ พระที่นั่งทรงผนวช วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ลักษณะของภาพจิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนังในพระที่นั่งทรงผนวช เป็นจิตรกรรมที่มีความสำคัญยิ่งแห่งหนึ่ง เป็นศิลปะและมรดกของชาติ เขียนขึ้นโดยฝีมือจิตรกรสมัยรัชกาลที่ 5 สำเร็จในปี พ.ศ. 2443 แสดงเนื้อเรื่องที่แปลกกว่าจิตรกรรมฝาผนังสมัยก่อนๆ ซึ่งส่วนมากมักนิยมเขียนเรื่องเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา คือ พุทธประวัติ นิทานชาดก นรก สวรรค์ วรรณคดีต่างๆ เป็นต้น เพื่อประดับฝาผนังและเป็นพุทธบูชา

ก่อให้เกิดความสงบแก่จิตใจ และชาวซึ่งในคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา มาเป็นเขียนภาพตามแนว ตะวันตกในลักษณะเล่าเรื่องเป็นประวัติศาสตร์ หรือพระราชพงศาวดาร

นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่พิเศษกว่าจิตรกรรมฝาผนังแห่งอื่น คือ การเขียนด้วยตัวภาพบุคคลที่สำคัญ เป็นแบบเหมือนจริง ที่เรียกกันว่าภาพเหมือน ที่ผู้พบเห็นภาพจะทราบได้ทันทีว่าเป็นภาพของใคร ซึ่งจิตรกร ต้องใช้ความสามารถมากที่จะเขียนภาพเหมือนจริงขนาดเล็กลงใน ฝาผนัง เช่น พระบรมสาทิสลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีอยู่หลายแห่ง และรูปเหมือนสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 จิตรกรได้ใช้เนื้อที่ เต็มทั้ง 4 ด้านเขียนภาพ

คุณค่าของจิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งทรงผนวช นอกเหนือไปจากให้ความงามแก่อาคาร ซึ่งทรงคุณค่าในทางสถาปัตยกรรมแล้ว หากศึกษาวิเคราะห์ลึกลงไปในเนื้อหาของภาพ จะเห็นว่าแท้จริง จิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ คือบ่อเกิดหรือแหล่งเรียนรู้อย่างกว้างขวางในสมัยนั้นแทรกอยู่ตามภาพต่างๆ เราจะได้เห็นภาพอดีตตั้งแต่ปราสาทราชวัง บ้านเรือนอันสวยงามจนถึงบ้านริมคลอง ป่าดงพงไพร ตั้งแต่ชีวิต เจ้านายในราชสำนัก ลงมาจนถึงสามัญชน ตั้งแต่ภูเขาลำเนาไพร จนถึงท้องทะเล ซึ่งอาจแยกแยะความรู้ที่จะ ได้จากจิตรกรรมฝาผนังได้ ดังนี้

1. ด้านศิลปะให้ความรู้เรื่องจิตรกรรมฝาผนังไทยสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น การเขียนภาพเหมือนจริง มีระยะใกล้ไกล และต้นลึก การให้สี การวางองค์ประกอบของภาพที่เหมาะสมกลมกลืนกันทั้งภาพบุคคล จนถึงภาพธรรมชาติ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล เป็นต้น

2. ด้านศาสนา และประเพณี แสดงให้เห็นภาพที่เกี่ยวกับราชประเพณีกรรมต่างๆ เช่น พระราชพิธีโสกันต์ ทรงผนวช บรมราชาภิเษก ออกรับแขกเมือง เสด็จเลียบพระนคร และพระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ตลอดจนการบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น การชักพระ การโปรยทาน การบูชากัณฑ์เทศน์ การฟังพระธรรมเทศนา การสร้าง ปฏิสังขรณ์วัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ การสักการบูชาปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุอันสะท้อนให้เห็นคติ ความเชื่อและคุณธรรมของคน ในสมัยนั้นที่มีจิตสำนึกและศรัทธาแนบแน่นในศาสนาที่ตนเคารพนับถือ โดยเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ราษฎรของพระองค์

3. ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี แสดงภาพเหตุการณ์สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ปลายรัชกาลที่ 4 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่หัวก้อ เสด็จเยือนต่างประเทศ เสด็จประพาสตามสถานที่สำคัญต่างๆ

4. ด้านสังคม ได้เห็นภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชนชั้นสูงในราชสำนัก ราษฎรสามัญ การแต่งกายของเจ้านาย ชาวบ้านทั่วไป ทั้งชาวไทย ชาวจีน และชาวต่างชาติอื่นๆ การมหรสพ การละเล่นในงานฉลองสมโภชต่างๆ เช่น ละครรำ โขนชักกรอก โขนนั่งราว การเล่นไม้สูงไต่ลวด สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การคมนาคม การติดต่อกับต่างประเทศ ตลอดจนสภาพปราสาทราชวัง อาคารบ้านเรือน สิ่งแวดล้อมอื่นๆ สภาพภูมิศาสตร์ในท้องที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพฯ ต่างจังหวัด รวมทั้งในต่างประเทศคือ สิงคโปร์ ปีนัง (เกาะหมาก) พม่า และอินเดีย

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความจริงที่ปรากฏอยู่ในภาพเขียนต่างๆ ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ในสมัยนั้นที่ถูกจารึกไว้บนผนัง ปัจจุบันไม่อาจหาชมสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏในจิตรกรรมแห่งนี้ได้อีกแล้ว

ผู้เขียนภาพ เป็นเรื่องยากที่จะสืบเสาะหาชื่อจิตรกรผู้เขียนภาพฝาผนังที่พระที่นั่งทรงผนวช เพราะการเขียนภาพ ผนังแห่งนี้ นอกจากจะเขียนโดยพระบรมราชโองการแล้ว ยังเป็นจิตสำนักของจิตรกรที่ต้องการจารึกภาพเพื่อเป็นพุทธบูชา รั้งใช้พระศาสนาที่ตนเคารพนับถือและองค์พระมหากษัตริย์ที่ตนเทิดทูนด้วยการฝากฝีมือไว้จนสุดความสามารถเท่านั้น หากต้องการที่จะอวดอ้างและจารึกชื่อของตนไว้ไม่ว่าอย่างไรก็ตามยังมีจิตรกรรุ่นหลัง และผู้สนใจสืบสาวหาหลักฐานต่อมา เช่น อาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ สันนิษฐานว่า จิตรกรผู้เขียนผนังพระที่นั่งทรงผนวชคือ หม่อมเจ้าจันทร์ ดารากร ซึ่งเป็นช่างฝีมือเอกในสมัยรัชกาลที่ 5 และรับราชการสนองพระเดชพระคุณในงานช่างสำคัญๆ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้สถาปนาเป็น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทร์สุเทพ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2443 (ซึ่งเป็นระยะเวลาที่โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา) วัดเบญจมบพิตร และสร้างพระที่นั่งทรงผนวชขึ้นแล้ว ก่อนที่จะโปรดให้ภิกษุสามเณรจากวัดมหาธาตุ ไปอยู่วัดเบญจมบพิตรประมาณ 1 เดือน) ข้อสันนิษฐานนั้น น่าจะมาจากหลักฐาน คือ พระบรมราชโองการดำรัสสถาปนาหม่อมเจ้าจันทร์ ขึ้นเป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทร์สุเทพ ตอนหนึ่งว่า “... หม่อมเจ้าจันทร์ ในพระเจ้าไอยกาเชอกรมหมื่นศรีสุเทพเป็นพระเจ้าหลานเธอ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในการช่างมากกว่า 30 ปี ส่วนการจร (มีงานที่นอกเหนือจากงานหลัก) ทำหน้าบันพระที่นั่งจักรีมหา

ปราสาท ซ่อมพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานหอพระซุ้ม พระแกลพระที่นั่งคูสิตมหาปราสาท เป็นต้น จนถึงทำพระที่นั่งทรงผนวชที่วัดเบญจมบพิตร อยู่ในบัดนี้...”

ตามข้อความที่ว่า “จนถึงทำพระที่นั่งทรงผนวชที่วัดเบญจมบพิตรอยู่ในบัดนี้” ยังไม่ใช่หลักฐานที่ระบุชัดเจนว่าทรงเป็นผู้เขียนภาพ แต่มีหลักฐานว่าทรงรับดำเนินการต่อเติมมุขพระที่นั่งทรงผนวชให้เป็นตรีมุขเท่านั้น ตามลายพระหัตถ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2443 ตอนหนึ่งว่า “... กับส่งฎีกาเบิกเงินราย พระวรรังศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทรสุเทพ ทรงรับเหมาต่อมุขที่กุฎี 5 ห้อง วัดเบญจมบพิตร ซึ่งได้ทำสำเร็จแล้วขอรับเงินไปจ่ายรวม 2,592 บาท 16 อัฐ ...” และในรายการที่ทำนั้น ไม่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับการเขียนภาพแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม พระองค์เจ้าจันทรสุเทพ ทรงเป็นจิตรกร ซึ่งมีผลงานมาก เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัดเบญจมบพิตร คือ ทรงเขียนแบบพัศดยศ พัดรอง และพัดเปรี๊ญทั้งสิ้น สำหรับวัดเบญจมบพิตร ก็น่าจะได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้เขียนภาพด้วย แต่ก็คงไม่ใช่ผู้เขียนภาพทั้งหมด เพราะได้พบเรื่องในลายพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2470 มีไปถึงเจ้าพระยามหิธรราชเลขาธิการในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เกี่ยวกับการ “ทำโมเสกเป็นรูปพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ที่พระอุโบสถวัดราชบพิตร ตอนหนึ่งว่า “... ทำให้คิดถึง พระยาหัตถการบัญชา(กัน) เป็นช่างเขียนลือชื่อมาแต่รัชกาลที่ 3 ตลอดรัชกาลที่ 4 ด้วย ครั้นถึงรัชกาลที่ 5 ถูกเกณฑ์มาเขียนพระที่นั่งทรงผนวช... ถูกห้องปางเสด็จไปเกาะจาน (ห้องภาพที่ 4 หัวก่อ) มีรูปหมู่พระที่นั่งราชวรดิษฐมิเรือพระที่นั่งกลไฟ อัครราชวรเดชประทับท่า มีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จลง มีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามเสด็จ...”

ด้วยหลักฐานดังแสดงมา จึงสันนิษฐานต่อไปได้ว่า การเขียนภาพที่ฝาผนังพระที่นั่งทรงผนวชนี้ พระวรรังศ์เธอ พระองค์เจ้าจันทรสุเทพ อาจได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพด้วยแล้วถึงโปรดเกล้าฯ ให้จิตรกรท่านอื่นแบ่งหน้าที่เขียนเป็นห้องๆ ไป มิใช่เขียนเพียงคนเดียวจนจบ 20 ห้องภาพ

การอ่านภาพจิตรกรรม จิตรกรรมฝาผนังที่พระที่นั่งทรงผนวช เป็นภาพเขียนที่ต่อเนื่องกันไปทุกภาพทุกด้าน ไม่มีขอบเขตของภาพชัดเจน ทั้งเดิมที่มีได้จารึกหรือเขียนหลักฐานให้ทราบว่าตอนไหนเป็นเรื่องอะไร มีขอบเขตเพียงไร มีแต่การบันทึกไว้กว้างๆ ว่าเป็นเรื่องพระราชพงศาวดารแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทางวัดโดย พระพรหมจริยาจารย์ (สมุท รัชควณ โณ) เจ้า

อวาตวัดเบญจมบพิตร องค์ที่ 4 ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพกิตติเวที ได้อ่านภาพแล้วจัดทำคำบรรยายไว้เพียงสั้นๆ ประมาณปี พ.ศ. 2506-2507 เมื่อทางวัดได้อ่านภาพต่างๆและจัดทำคำบรรยายภาพแต่ละภาพ เชื่อว่าคงได้ตรวจสอบเป็นอย่างดีแล้ว แม้มจิตรกรและผู้สนใจได้อ่านภาพผัดแผกไปบางภาพจากที่ทางวัดอ่านไว้ ก็เป็นความเห็น หรือข้อสันนิษฐานจากการอ่านภาพที่เป็นไปได้ควรรับฟังและพิจารณาข้อเท็จจริงต่อไป

การป้องกันรักษาจิตรกรรมฝาผนัง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จิตรกรรมฝาผนัง เป็นศิลปะและมรดกของชาติ ที่จะต้องอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดีที่สุด ซึ่งศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ได้เสนอวิธีการในเบื้องต้นไว้สรุปได้ดังนี้

1. ควรลงมือดำเนินการสำรวจที่ถูกต้องหลัก โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ยังมีจิตรกรรมฝาผนังอยู่ไม่จำกัด เฉพาะแต่ที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือไม่
2. ดำเนินการถ่ายภาพไว้โดยช่างผู้ชำนาญไม่ใช่ช่างสมัครเล่น
3. กรณีฝาผนังเก่ามากและผุพัง เมื่อหมดกำลังยึดเหนี่ยว จิตรกรรมฝาผนังก็จะกลายเป็นฝุ่น ซึ่งเราสามารถทำให้มันยึดกันไว้โดยใช้น้ำยาเคมีฉาบไปทั่วพื้นผนัง
4. ช่วยรักษาจิตรกรรมฝาผนังให้คงทนอยู่ได้ โดยการกันฉาก หรือทำรั้วกันไว้ข้างหน้า เพื่อมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งแตะต้อง หรือเอาของใดๆ ไปเสียดสีภาพจิตรกรรม
5. ในกรณีหลังการรั้ว เราอาจแก้ไขโดยทำรางน้ำเล็กๆ ไว้ตอนบนของผนัง (ด้านใน) ให้น้ำไหลผ่านออกจากท่อ แต่ควรเป็นรางที่เล็กเพื่อมิให้ขัดกับความสวยงามของสถานที่ภายใน

ประการสุดท้าย(ที่ถือว่าสำคัญที่สุด) การที่จะคุ้มครองรักษาจิตรกรรมเก่าแก่ของเราให้พ้นจากความเสียหายเนื่องจากการไม่เอาใจใส่ใยดี ก่อนอื่นทั้งหมด(ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ)จะต้องรู้จักคุณค่า และรู้จักรักจิตรกรรมเหล่านั้น การรู้จักคุณค่าหมายถึง การรักสิ่งของซึ่งจะเราสงวนและให้ความคุ้มครองรักษา

สำหรับจิตรกรรมฝาผนังพระที่นั่งทรงผนวช วัดเบญจมบพิตรนี้ กรมศิลปากรได้ดำเนินการอนุรักษ์เป็นครั้งสุดท้าย เมื่อปี พ.ศ. 2528 ทั้งองค์พระที่นั่ง และภาพเขียนภายใน อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมอย่างหนัก บางภาพเกือบไม่เหลือเค้าให้เห็นเลย และอีกหลายๆภาพก็ชำรุดเสียหายมาก กับมีภาพอีกไม่น้อยกำลังเตรียมการจะชำรุดเสียหาย เนื่องจากปูนที่ฉาบหมดสภาพลอกเผยออกจากแผ่นอิฐผนัง พร้อมทั้งจะแตกหักได้ทุกเมื่อจิตรกรรมฝาผนังแห่งนี้ เป็นประวัติศาสตร์สำคัญที่แสดงถึงพระราชประวัติ และกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ชาวไทยโดยเฉพาะผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องไม่ควรละเลยเป็นอย่างยิ่ง

พระพุทธรูปที่พระระเบียงพระอุโบสถ

พระพุทธรูปที่นั้งพระระเบียง พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม (2543:7-13) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม นอกจากจะเป็นที่ประจักษ์ในความงามของศิลปะสถาปัตยกรรมไทย ณ พระอุโบสถพระระเบียง (วิหารคด) ที่โอบล้อมด้านหลังพระอุโบสถก็มีความงามของสถาปัตยกรรมไทย กลมกลืนกับพระอุโบสถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความงามของ “พุทธศิลป์” คือพระพุทธรูปสมัยและปางต่างๆ ที่ประดิษฐานเรียงรายพระอิริยาบถยืนและนั่งสลับกัน บนฐานปูนปั้นลายไทยปิดทองสวยงาม

พระระเบียง(วิหารคด) เป็นประหนึ่งพิพิธภัณฑ์แสดงพุทธศิลป์ แบบอย่างพระพุทธรูปศาสนาโบราณสมัยต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ จึงสมควรที่จะได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมา เพื่อประกอบการชมพระพุทธรูป ณ ระเบียงนี้

ประวัติการสร้างพระพุทธรูป มูลเหตุที่เกิดมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นตาม “ตำนานพระแก่นจันทน์” ซึ่งเป็นตำนานการสร้างพระพุทธรูปของอินเดียโบราณ กล่าวว่า ในพรรษาที่ หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ ป่าทุกัมพลศิลาอาสน์ ได้ร่มไม้อดีตชาติในดาวดึงส์ เทวโลก เพื่อทรงแสดงพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดา

ครั้งนั้นพระเจ้าปัสเสนทิโกศล มิได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธองค์ช้านานก็ทรงระลึกถึง จึงโปรดให้นายช่างแกะสลักพระพุทธรูปขึ้นด้วยแก่นไม้จันทร์แดง ประดิษฐานไว้เหนือของอาสน์ที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ เพื่อการสักการบูชาปฏิบัติได้ดังเป็นองค์พระพุทธรูปเจ้า ครั้นออกพรรษาแล้วพระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์สู่มนุษยโลก เสด็จไปสู่พุทธอาสน์ที่เคยประทับพระแก่นจันทน์ได้ลุกขึ้น ปฏิญาณฐานของพระพุทธองค์ แต่พระพุทธองค์มีพระราชดำรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับเดิม ประดิษฐานเป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะใช้ได้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูปขึ้นเมื่อพระพุทธองค์ล่วงลับไปแล้ว

จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธรูปมีขึ้นโดยพระบรมพุทธานุญาต ตามตำนานพระแก่นจันทน์ดังกล่าวแล้ว แต่ในประวัติศาสตร์โบราณคดี นักปราชญ์ในชั้นหลังได้ตรวจสอบหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ครั้งแรกสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปเป็นของที่พวกโยนก คือฝรั่งชาติกรีก ซึ่งเข้ามามีอำนาจในอินเดียโบราณ ที่ล้อมไสในพระพุทธศาสนา เริ่มคิดสร้างขึ้นเพราะแต่เดิมชาวอินเดียไม่นิยมสร้างรูปบูชา โดยได้สร้างรูปต่างๆเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูปหรือพระพุทธรูป แต่สำหรับชาวโยนกซึ่งไม่มีข้อห้ามในการทำรูปเคารพบูชา เพราะได้สร้างเทวรูปตามความเชื่อถือของตนอยู่ก่อนแล้ว จึงได้คิดสร้างพระพุทธรูปขึ้นในคันธารราชู เป็นปฐม (ประมาณปี พ.ศ. 365-383) ในสมัยของกษัตริย์มีลินท์

แต่ปัจจุบันเชื่อกันว่า พระพุทธรูปเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ ราชวงศ์กุษาณะดินแดนของอินเดียโบราณ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศปากีสถาน และอัฟกานิสถาน ประมาณปี พ.ศ. 622-706 ด้วย

ฝีมือช่างกรีกโรมัน เพราะได้มีการค้นคว้าทางโบราณคดี และค้นพบพระพุทธรูปซึ่งมีอายุและศิลปะในสมัยนี้จำนวนมากเป็นหลักฐาน

เมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นแล้วด้วยพุทธลักษณะพิเศษ ย่อมเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของผู้นับถือพระพุทธศาสนา การสร้างพระพุทธรูปจึงแพร่ขยายออกไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ละประเทศที่นับถือพุทธลักษณะก็เปลี่ยนแปลงไปตามรูปลักษณะของประชาชนในดินนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตามการสร้างพระพุทธรูปช่างได้สร้างให้แตกต่างกันไปจากรูปคนทั่วไป โดยได้นำพุทธลักษณะ พุทธจริยามาประกอบเป็นแบบอย่างในการสร้าง รูปจึงผิดไปจากคนธรรมดา ซึ่งใครๆเห็นแล้วก็ทราบทันทีว่าเป็นพระพุทธรูป นับเป็นความสามารถของช่างโดยแท้

ยุคสมัยของการสร้างพระพุทธรูปก่อนประวัติศาสตร์ไทยคงได้กล่าวมาแล้ว ได้มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรกในแคว้นหรืออาณาจักรคันธาระ ซึ่งวงการโบราณคดีเรียกว่าเป็นศิลปะของอินเดีย และสืบต่อกันมาเป็นลำดับหลายสมัย ซึ่งเป็นศิลปะที่มีอิทธิพลต่อศิลปะของชาติต่างกันั้นนับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งอาณาจักรต่างๆ ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยด้วย ศิลปะอินเดียพระพุทธรูปแบ่งเป็นสมัยต่างๆที่สำคัญ คือ

1. สมัยคันธาระ ประมาณปี พ.ศ. 600 - 1000
2. สมัยมถุรา ประมาณปี พ.ศ. 600 - 900
3. สมัยอมราวดี ประมาณปี พ.ศ. 700 - 1000
4. สมัยคุปตะ ประมาณปี พ.ศ. 800 - 1200
5. สมัยหลังคุปตะ ประมาณปี พ.ศ. 1200 - 1500
6. สมัยปาละ ประมาณปี พ.ศ. 1400 - 1800

ยุคสมัยของการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนชาวไทยโดยแท้ และเป็นศาสนาที่ซาบซึ้งตรึงใจจริงๆ ของชาวไทย นับจากเดิมตั้งแต่เมื่อไทยแรกพบพระพุทธศาสนา มาทีเดียว การสร้างสรรค์ประติมากรรมของไทยจึงงดงามอย่างยอดเยี่ยมในทางศิลปะ และอาการสำแดงทางลีลาของรูป

ความงามของประติมากรรมไทย โดยเฉพาะศิลปะพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ซึ่งเป็นศิลปะที่เยี่ยมยอดฝีมือครูอย่างหาตำหนิไม่ได้ รูปและอาการสำแดงในทางจิตใจก็งามสมบูรณ์ ไม่มีพระพุทธรูปที่ชนชาติใดสร้างขึ้น หรือพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยต่างๆ จะเท่าเทียมซึ่งอาการสำแดงอันสมบูรณ์แห่งพระธรรมของพระพุทธศาสนายิ่งไปกว่าพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยนี้เลย ความคลี่คลายอันประสานกัน ไม่มีแตกแยกของวงเส้นนอกก็ดูงดงามน่าพิศวง ในพระพุทธรูปอื่นๆอีกมาก ซึ่งเป็นสกุลช่างอื่นๆอื่น จะสังเกตเห็นว่าขาดความสละสลวยเล็กน้อยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเส้นตั้งศูนย์กลางขององค์พระพุทธรูปกับเส้นนอนของพระเพลา เพราะมวลสิ่งซึ่งเป็นองค์พระพุทธรูปทางเส้นตั้ง และเส้นนอนมาบรรจบกันเป็นมุมฉากเป็นผลให้ดูลักษณะขององค์พระพุทธรูปกับพระเพลาไม่ประสานเข้ากันได้ดิบดี พระกรขวาก็เช่นเดียวกันดูออก

จะแข็งกระด้าง เพราะตั้งตรงลงมามากเกินไป ตรงกันข้ามกับตัวอย่างพระพุทธรูปไทย จะสังเกตเห็นว่าเป็นที่ นามหัตถ์จรรยา เพราะมีความสัมพันธ์กันหมดทุกส่วนขององค์พระพุทธรูป

ในส่วนพระเศียรมีรูปลักษณะประสานกันพร้อมบริบูรณ์อยู่ในตัวเอง ส่วนเส้นแนว พระกรรณก็ เชื่อมเข้ากันได้กับพระอังสะซึ่งกว้าง มีความโค้งเข้ากันพอดีกับพระกร

ถ้าเปรียบเทียบประติมากรรมของสุโขทัย สวรรคโลก และพิษณุโลก กับประติมากรรมสมัย คลาสสิกของกรีกแล้ว ศิลปะทั้งสองนี้อาศัยหลักในอุดมคติอย่างเดียวกัน คืออาการสำแดงรูปสมมติซึ่งมี ลักษณะประสานกัน มีรูปประณีตสมบูรณ์และมีอาการสำแดงเป็นทิพย์ลักษณะ เพื่อให้ผู้มองเห็นบังเกิด เลื่อมใสศรัทธาและบังเกิดปีติซาบซึ้งในพระศาสนา จะมีกลิ่นพระมั่งสะที่เห็นเป็นอย่างของคนสามัญก็หา ไม่ รายละเอียดที่ไม่จำเป็น หรือทำทางเป็นอย่างละครักไม่มี มีก็แต่อาการสำแดงทางศิลปะให้เห็นความ บริสุทธิ์หมดจด และความเอกภาพอันประณีต ซึ่งเกิดจากความประสานกันของลายเส้นใหญ่และปริมาตร เท่านั้น เหล่านี้คือลักษณะอันแท้จริงของศิลปะสมัยคลาสสิกไม่ว่าประเทศใด ศิลปะกรีกสมัยคลาสสิกกับ ประติมากรรมสุโขทัยมีลักษณะความคิดเห็นร่วมกันในการสำแดงรูปแห่งรูปร่างมนุษย์ที่มีลักษณะง่ายๆ เท่าที่ทำได้ และนำเอาอุดมคติทางจิตใจอันสูงสุดเข้าไปชำระอยู่ในรูปนั้นด้วยประการฉะนี้

เมื่อก้าวถึงเรื่องศักราชซึ่งเกี่ยวกับสมัยของศิลปะจะกล่าวให้แน่นอนลงไปทีเดียวไม่ได้ เพราะ ลักษณะของศิลปะบางศิลปะอาจมีชีวิตยึดเยื้ออยู่ต่อมานาน ในเมื่อศูนย์กลางซึ่งเป็นที่เกิดของศิลปะนั้นหมด อำนาจวาสนาคือความสำคัญในทางการเมืองแล้ว เช่นที่ให้อายุของศิลปะสุโขทัยไว้ว่า ถึงพุทธศตวรรษที่ 21 ก็ตั้งใจจะกล่าวว่าลักษณะของศิลปะนั้น อาจพบอยู่ในประติมากรรมซึ่งทำให้สมัยพระพุทธรศตวรรษที่ 21 นั้นด้วยโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่ากรุงสุโขทัยหมดอำนาจทางการเมืองแล้วมาตั้งแต่ พ.ศ. 1943

อีกประการหนึ่ง ศิลปะอินเดียมีผู้นำเข้าประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก และยิ่งกว่านั้น ในสมัย อมราวดีก็มีด้วยเหมือนกัน แต่เมื่อถือว่าการประกอบศิลปกรรมกันอย่างจริงจังในประเทศไทย อาจเริ่มมาแต่ ในสมัยราชพุทธศตวรรษที่ 11 กล่าวคือเมื่อมีตัวอย่างศิลปะปรากฏอยู่แล้วเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นของ สมัยคุปตะมาสู่ประเทศไทย และรวมทั้งบรรดาภาคอื่นๆในแหลมอินโดจีนด้วย

อย่างไรก็ดี เมื่อว่าโดยสรุปถึงยุคสมัยการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทย ซึ่งในอดีตเป็นอาณาจักร ต่างๆ อาณาจักรเหล่านี้ได้จัดสร้างพระพุทธรูปขึ้นตามอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาที่แผ่ขยายรุ่งเรืองอยู่ใน อาณาจักรนั้นๆ ซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นพบมากมายนักโบราณคดีได้จัดแบ่งสมัยและ กำหนดอายุของการสร้างพระพุทธรูปในประเทศไทยไว้ ดังนี้

1. สมัยทราวดี ประมาณปี พ.ศ. 1200 - 1600
2. สมัยศรีวิชัย ประมาณปี พ.ศ. 1300 - 1800
3. สมัยลพบุรี ศิลปะเขมร ประมาณปี พ.ศ. 1200 - 1800
ศิลปะลพบุรี ประมาณปี พ.ศ. 1600 - 1900
4. สมัยเชียงแสน ประมาณปี พ.ศ. 1600 - 2300

5. สมัยสุโขทัย ประมาณปี พ.ศ. 1900 - 2000
6. สมัยอู่ทอง ประมาณปี พ.ศ. 1700 - 2000
7. สมัยอยุธยา ประมาณปี พ.ศ. 2000 - 3000
8. สมัยรัตนโกสินทร์ ประมาณปี พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน

ในที่นี้ขอนำเสนอพระพุทธรูปปางต่างๆ จำนวน 11 ปาง เฉพาะที่มีปรากฏ ในพระระเบียง (วิหารคด) พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดังนี้

1. ปางทุรกิรียา แสดงพุทธจริยาตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกบรรพชา แล้วทรงบำเพ็ญเพียรทางกายที่เรียกว่า “ทุรกิรียา” ได้แก่ ทรมานพระองค์ให้ได้รับความลำบากประการต่างๆ ตามความเชื่อในสมัยนั้น ว่าการทรมานตนเป็นการเผาผลาญกิเลส เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ จนกระทั่งถึงอดพระกายาหาร พระวรกายชุ่มพอม แต่ก็ยังไม่สามารถสำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณได้

2. ปางมารวิชัย แสดงพุทธจริยาตอนที่พระสิทธัตถะ ได้เลิกจากการบำเพ็ญทุรกิรียาแล้ว ทรงหันมาบำเพ็ญเพียรทางใจ ประทับนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีพญามารวสวัตติ พร้อมหมู่เสนา ยกพลเข้าผจญแต่พ่ายแพ้ต่อพุทธบารมี

3. ปางสมาธิ หรือ ปางตรัสรู้ แสดงพุทธจริยาตอนที่พระสิทธัตถะ ทรงกำจัดพญามารและเสนามารได้แล้ว ทรงแสดงสมาธิภาวนาทำจิตให้ว่างเปล่าปราศจากอุปกิเลสจนจิตสุขุมขึ้นเป็นลำดับ บรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ซึ่งเป็นรูปสมาบัติ แล้วทรงเจริญฌานต่อไปจนบรรลุรูปเพนิวาसानุสสติญาณ สามารถระลึกชาติได้บรรลุอุปปาตญาณ หยั่งรู้การเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ บรรลุอัสวัคชญาณ ทำลายอาสวกิเลสทั้งหมดได้สิ้นเชิงด้วยปัญญา และพิจารณาปฏิจสมุปทานโดยอนุโลกและปฏิโลม บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

4. ปางถวายเนตร แสดงพระพุทธรูปตอนที่พระพุทธองค์เมื่อตรัสรู้แล้ว ประทับเสวยวิมุตติสุข คือความสุขเกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลส 7 วัน แล้วเสด็จไปทางทิศอีสานของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ประทับยืนกลางแจ้ง ทอดพระเนตรดูต้นศรีมหาโพธิ์นั้น โดยไม่กระพริบพระเนตร เป็นเวลา 7 วันซึ่งเรียกสถานที่นั้นว่า “อนิมิสสเจดีย์”

5. ปางลีลา แสดงพุทธจริยาตอนที่พระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์โดยบันไดแก้ว ณ เมืองสังกัสสนคร ท่ามกลางหมู่เทวดาและพรหมทั้งหลาย หลังจากเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์เพื่อแสดงพระอภิธรรมโปรดพุทธมารดาตลอดไตรมาส พระอิริยาบถที่เสด็จลงจากดาวดึงส์ เป็นพุทธลีลาที่งดงามยิ่งนัก นอกจากนี้ พุทธลีลายังเป็นพุทธจริยาที่ได้เสด็จได้โปรดเวไนยสัตว์ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์

6. ปางเทศนา แสดงถึงพุทธจริยาตอนที่พระพุทธองค์ เมื่อเสด็จลงจากดาวดึงส์แล้วทรงเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อมหาชน จึงได้ทรงแสดงธรรมโปรดผู้ที่รอรับด้วยความปีติที่เห็นพระพุทธองค์กลับลงมาสู่มนุษย์โลก อนึ่ง พระพุทธรูปปางเทศนานี้ แสดงถึงพุทธจริยาโดยปกติของพระองค์ที่เสด็จไปแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ที่อยู่ในข่ายแห่งพระญาณของพระองค์อีกด้วย ดังนั้น พระพุทธรูปปางนี้จึงมีทั้งประทับนั่งและยืน

7. ปางห้ามญาติ พระพุทธรูปปางนี้ น่าจะเรียกชื่อคลาดเคลื่อนไปจาก “ปางห้ามพยาธิ” ซึ่งอ่านพ้องเสียงว่า “ห้ามพะยาด” เป็นพุทธจริยาตอนที่เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่พระเชตะวันมหาวิหาร เมืองราชคฤห์ ได้เกิดเหตุภิกษุภิกษุณีพิบัติ ฝนแล้งเป็นเวลานาน ข้าวยากมากแพง ผู้คนล้มตายมาก จนเกิดโรคระบาดร้ายแรงที่เมืองไพสาลี พระเจ้าลิฉฐวิจึงให้เจ้าชายมหาลีไปขออนุญาตพระเจ้าพิมพิสารแห่งเมืองราชคฤห์ ทูลอาราธนาพระพุทธองค์ไปเมืองไพสาลี พระพุทธองค์ได้เสด็จไปประทับภิกษุภิกษุณีนั้น โดยพุทธจริยาดังกล่าว จึงน่าจะเรียกพระปางนี้ว่า “ปางห้ามสมาธิ” ซึ่งหมายถึงห้ามโรคภัยไข้เจ็บ ประกอบกับมีหลักฐานชัดเจนตามประกาศอุทิศถวายพระพุทธรูปที่เจ้าจอมมารดาอ่อน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 เพื่อประดิษฐานที่พระระเบียงวัดเบญจมบพิตร ตอนหนึ่งว่า “...เจ้าจอมมารดาอ่อน พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว...สถาปนาพระพุทธรูปยกพระหัตถ์ขวาห้ามพยาธิ...”

8. ปางห้ามสมุทร หรือ หรือปางห้ามพระญาติแย่งน้ำในสมุทร (แม่น้ำ) เป็นพุทธจริยาตอนที่พระพุทธองค์เสด็จไปทรงห้ามพระญาติทั้งสองฝ่ายมิให้ทำสงครามกัน เรื่องมีว่า ครั้งหนึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประชาชนขาดน้ำทำนา ทั้งประชาชนชาวเมืองกบิลพัสดุ์ และเมืองเทวทหะ ต่างแย่งน้ำในแม่น้ำโรหิณีเพื่อทำนา การลุกลามใหญ่โตขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งกษัตริย์ทั้ง 2 เมือง คือเมืองกบิลพัสดุ์ พระญาติฝ่ายข้างพุทธบิดา และกษัตริย์เมืองเทวทหะ พระญาติฝ่ายพุทธมารดา ต่างยกทัพเข้า ไปประจัญหน้ากันเพื่อทำสงครามแย่งน้ำ พระพุทธองค์ทรงทราบจึงเสด็จไปทรงห้ามทัพ นำสันติสุขกลับสู่เมืองทั้งสอง พระพุทธรูปปางนี้ ยกพระหัตถ์ ทั้งสองขึ้นห้าม ตรงตามหลักฐานคำประกาศอุทิศถวายพระพุทธรูป ที่เจ้าจอมเอี่ยมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างขึ้นถวายเพื่อประดิษฐานที่พระระเบียงวัดเบญจมบพิตรตอนหนึ่ง ว่า “...ได้สถาปนาพระพุทธรูปยกพระหัตถ์สองข้างห้ามสมุทร...”

คำประกาศอุทิศถวายทั้งของเจ้าจอมมารดาอ่อน และเจ้าจอมเอี่ยม ที่อ้างข้างต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็นชอบด้วยแล้ว จึงขอให้ท่านผู้อ่านได้ทำความเข้าใจตามนี้

9. ปางประทานอภัย แสดงพุทธจริยาตอนที่พระพุทธองค์เมื่อประทับอยู่ที่อัมพวันของหมอชีวก แคว้นมคธ วันหนึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์มคธรัฐ ได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์ ทรงสารภาพผิดและทูลขออภัยโทษ ที่พระองค์ได้เคยให้ทหารแมนธนูแก่พระเทวทัต เพื่อไปลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า กับได้จับพระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นพระบิดาข้างไว้จนสิ้นพระชนม์ เมื่อทรงสำนึก ได้ก็เกิดวิปัติสารเคืองร้อนพระทัยยิ่งนัก จึงได้เสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ขออภัย พระพุทธองค์ทรงประทานอภัย โดยมีพระดำรัสว่า “การที่บุคคลเห็นความผิดโดยเป็นความผิดจริงแล้วสารภาพตามเป็นจริง รับสังวรต่อไป เป็นความชอบในพระธรรมวินัยของพระอรีย์เจ้า”

10. ปางประทานพร แสดงพุทธจริยาตอนที่ผู้มีมาทูลขอพรเพื่อเสียสละ มิใช่ขอพรเพื่อให้ตนได้เช่นในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง เช่น เมื่อพระพุทธองค์ประทับที่พระเชตะวันมหาวิหาร นางวิสาขา มหาอุบาสิกา ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์พร้อมภิกษุสงฆ์ ไปเสวยภัตตาหารที่บ้าน แล้วได้ขอพรต่อพระพุทธองค์ 8 ประการ คือ ขอให้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่ภิกษุสงฆ์ ขอถวายอาคันตุกภัตตร อาหารสำหรับพระต่างถิ่นที่มา ขอถวายคัมภีร์ อาหารสำหรับพระที่เตรียมจะเดินทาง ขอถวายคิลานภัตตร อาหารสำหรับพระอาพาธ ขอ

ถวายชวชากุญแจประจำ และขอถวายอุทกสาฎก ผ้าหัดอาลัยสำหรับนางภิกษุณีจนตลอดชีวิตซึ่งพระพุทธองค์ทรงประทานอนุญาต ที่เรียกว่า “ประทานพร”

11. ปางประทานชัยมงคล ปางนี้ ยังไม่พบว่าที่มาว่าแสดงพุทธจริยาตอนใด

พระพุทธรูปที่พระระเบียง (วิหารคด)

พระระเบียง (วิหารคด) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม มีพระพุทธรูปสำริดทั้งเป็นพระพุทธรูปโบราณและพระพุทธรูปที่หล่อขึ้นตามแบบพระพุทธรูปโบราณ จำนวนทั้งสิ้น 52 องค์ภายในพระระเบียง และพระพุทธรูปศิลาโบราณ ที่ซุ่มมุขด้านนอกพระระเบียงอีก 4 องค์ รวมทั้งสิ้นเป็น 56 องค์ใช้เวลาในการรวบรวมและจัดประดิษฐานนานกว่า 10 ปี “ขณะเมื่อสร้างวัดนี้อยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปสำหรับจะประดิษฐานไว้ ณ วัดนี้ ควรจะเลือกพระพุทธรูปโบราณซึ่งสร้างขึ้นในประเทศไทยและในสมัยต่างๆกัน อันมีของดีงามมีอยู่เป็นอันมาก รวบรวมมาตั้งแสดงให้มหาชนเห็นแบบอย่างพระพุทธรูปต่างๆ โดยทางดำเนิน จึงโปรดเกล้าให้สร้างพระระเบียงขึ้นในวัดนี้ และโปรดเกล้าให้เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะคิดจัดหาพระพุทธรูปแบบต่างๆ มาตั้งในระเบียง ตามพระราชดำริ

การเสาะแสวงหาพระพุทธรูปต่างๆ มาตั้งในพระระเบียงวัดนี้มีความบังคับหลายอย่างคือ จะต้องเป็นพระพุทธรูปที่แล้วด้วยฝีมือช่างอย่างเอกที่น่าชมอย่างหนึ่ง ต้องต่างกันอย่างหนึ่งและต้องมีขนาดไล่เลี่ยกันอย่างหนึ่ง

จึงเป็นอันพันวิสัยที่จะหาให้เป็นของสร้างแต่โบราณได้ทั้งหมด วิธีรวบรวมจึงทำเป็น 2 อย่าง คือ สืบเสาะหาพระพุทธรูปของโบราณที่มีอยู่แล้ว ทั้งตามหัวเมืองและที่ในกรุง พบที่ใดอย่างและได้ขนาดซึ่งจะใช้ได้ก็เชิญมา และหาอย่างว่านี่ตลอดไปจนถึงต่างประเทศด้วยอีกอย่างหนึ่งนั้น ถ้าพบพระพุทธรูปที่ได้ อย่าง แต่เป็นพระขนาดเล็กไปกว่าที่ควรที่ตั้งในพระระเบียงได้ ก็ให้ช่างปั้นจำลองขยายส่วนใหญ่ออกไปให้ ได้ขนาด แล้วหล่อมาตั้งในพระระเบียง การที่หล่อพระจำลองนั้นมีผู้รับทำถวายทั้งนั้น เพราะการสร้างพระพุทธรูป ถือว่าเป็นการกุศลสืบอายุพระศาสนา มีผู้ศรัทธาไม่ขาด แต่มักมีความลำบากอยู่อย่างหนึ่ง ด้วยเมื่อสร้างแล้วต้องหาที่ไว้พระพุทธรูป เมื่อทราบกันว่า ใครสร้างพระพุทธรูปตามแบบอย่างซึ่งต้องพระราชประสงค์จะพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้รับตั้งไว้ในพระระเบียงวัดเบญจมบพิตร ด้วยเหตุนี้ พระพุทธรูปที่ตั้งในพระระเบียงวัดเบญจมบพิตร จึงเป็นพระหล่อทั้งนั้น บางองค์เป็นพระโบราณ บางองค์เป็นพระหล่อ บางองค์เป็นพระหล่อจำลอง ตามแบบโบราณ ล้วนเลือกสรรว่าเป็นแบบอย่างในสมัยใดสมัยหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งนั้น การรวบรวมพระพุทธรูปดังกล่าวมา กว่าจะได้ครบจำนวน 50 องค์ (ปัจจุบันมี 52 องค์) ก็หลายปี องค์หลังสุดได้ในปีที่พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต เป็นการสำเร็จสมพระราชประสงค์ ถ้าหากยังมีที่ตั้งได้อีก ปานนี้ก็เห็นจะยัง ได้พระพุทธรูปอีกมาก แต่ จำเป็นต้องหยุดรับ เพราะหมดที่ตั้งเพียงเท่านั้น

หินอ่อน

คาร์ตัน อู๋มานนท์ (2541 : 6-9) กล่าวว่า หินอ่อน (Marble) คือหินแปร (Metamorphic rock) ชนิดหนึ่งซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญ เป็นแคลเซียมคาร์บอเนต CaCO_3 หรือแคลเซียมแมกนีเซียมคาร์บอเนต

CaMg (CO₃)₂ หมายถึงหินปูนที่ถูกความร้อนหรือความกดดัน หรือการบีบอัดจากใต้พิภพทำให้เกิดการตกผลึกทำให้เกิดเป็นหินอ่อน หรือหินอ่อน คือ หินปูนที่สุกแล้ว กล่าวคือ หินปูนถูกความร้อนจากใต้พิภพและมีความกดดันมาเกี่ยวกับหินปูนนั้นก็จะตกผลึกใหม่แล้วทำให้มีเนื้อแน่นขึ้น แกร่งขึ้นมีการจับประสานตัวกันดีขึ้น เมื่อมาตัดและขัดจะมีความมันและสวยงาม

ประเทศอิตาลี เป็นประเทศแรกที่เป็นผู้นำเอาหินอ่อนมาใช้ในการก่อสร้างที่พิศอกาศัยและการก่อสร้างอื่นๆ เช่น ประดับอาคาร ผนัง โบสถ์ หรือวิหาร ประดับในอาคารใหญ่ๆ แกะสลัก เป็นต้น จากนั้นหินอ่อนก็กลายมาเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายและเป็นที่ต้องการของนานาประเทศ และนานาประเทศที่ใช้หินอ่อนของอิตาลีแล้วต่างนิยมชมชอบ จึงทำให้หินอ่อนเป็นที่นิยมชมชอบอย่างแพร่หลายมากทุกๆ ประเทศเป็นผลให้นานาประเทศเริ่มต้นตัวในการค้นหาหินอ่อนเพื่อนำมาใช้ในประเทศของตนเองบ้าง

ในอดีตกาลที่ยาวนานมาแล้ว ผลิตภัณฑ์หินอ่อนที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้นไม่ว่าจะเป็นหินแกะสลักก็ตาม หรือเป็นแผ่นหินบนโต๊ะกลมตามร้านค้าแฟลมัยก่อนหรือหินอ่อนที่ใช้ปูพื้นที่นันทสมาคมปูพื้นวัดเบญจมบพิตร หรืออาคารบ้านเรือนล้วนเป็นหินอ่อนที่สั่งมาจากประเทศอิตาลีทั้งสิ้น

ประเทศไทยได้ค้นพบหินอ่อนครั้งแรกที่วัดทับควาย จังหวัดลพบุรี ในปี พ.ศ. 2504 โดยบริษัทฯ สํารวจชาวอเมริกันซึ่งถูกว่าจ้างโดยบริษัทปูนซีเมนต์ไทยจำกัด ให้นำมาสำรวจแหล่งแร่เหล็ก บริเวณที่ถูกค้นพบอยู่เหนือตัวเมืองลพบุรีไปประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งปรากฏว่าหินบริเวณเขาทับควายเป็นหินปูน หินทราย และหินดินดาน หินในเขตนี้ถูกสตั๊กของหินไคร้หรือไรน์แทรกขึ้นมาทำให้หินปูนต้องตกผลึกอีกครั้งเป็นเวลาล้านล้านปีจนกลายมาเป็นหินอ่อน หินปูนที่ตกผลึกดังกล่าวนี้ปรากฏว่าเป็นหินสีเทาอ่อนเกือบขาว ซึ่งมีลายชมพูและดำสลับกันอยู่มากมายปกคลุมอยู่บนยอดเขาและผาสูงหลายแห่ง เขาหินปูนลักษณะนี้มีอาณาเขตกว้างขวางตั้งแต่บริเวณเหนือที่ภาคตะวันออกของภาคกลาง ไปจนแนวตะวันตกของจังหวัดนครราชสีมาแต่หินปูนจะไม่ใช่หินอ่อนเสียทุกแห่ง หินทราย หินดินดานที่มีความลึกถึง 2,000 กว่าเมตร ยังมีแทรกกระหว่างชั้นของหินปูนเป็นจำนวนมาก ปรากฏเห็นเด่นชัดตามภูเขาน้อยใหญ่ในเขตจังหวัดสระบุรี โดยเฉพาะตำบลหน้าพระลาน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี (วัชรพงศ์ สุราราชกูร์ 2548,57-63)

ลักษณะโดยทั่วไปของหินอ่อน

1. เนื้อแน่นละเอียดมีความแข็งแรงมาก
2. มีลวดลายและสีสันที่ละเอียดและความนุ่มนวลเช่น สีน้ำตาล สีขาว ลายแดง ชมพู ขาวเทา เป็น

คุณสมบัติของหินอ่อน

3. หินอ่อนเป็นวัสดุที่ดูดเก็บความเย็นได้ดี ทำให้ห้องที่ปูด้วยหินอ่อนจะมีความรู้สึกเย็นสบาย
4. หินอ่อนทนต่ออุณหภูมิที่เปลี่ยนแปลงบ่อยๆ
5. หินอ่อนเป็นวัสดุที่ทนไฟ
6. หินอ่อนให้ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนนุ่มนวล ถึงแม้จะเป็นวัสดุที่แข็ง
7. หินอ่อนสามารถสกัด กลึง เพื่อแปรรูปหินบดเป็นหินอ่อนได้ง่าย
8. หินอ่อนไม่ทนต่อกรดต่างต้องมิวัสดุช่วยเคลือบผิวอ่อนเพื่อให้ทนมากขึ้น

9. หินอ่อนมีความแข็งแรงทนทาน
10. หินอ่อนมีความเหนียวแต่แตกหักง่าย
11. เมื่อใช้นานๆ จะเกิดการสีกร่อน
12. หินอ่อนมีอายุการใช้งานหลายปี